

ФИЛОСОФИЯ ИЛИМДЕРИ
ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ
PHILOSOPHICAL SCIENCES

Тостокова К.А.

**ФИЛОСОФИЯЛЫК ОЙДУН ТАРЫХЫНДА ЖАЛГЫЗДЫК
КӨЙГӨЙҮНҮН КАРАЛЫШЫ (теоретикалык аспект)**

Тостокова К.А.

**РАССМОТРЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ ОДИНОЧЕСТВА В ИСТОРИИ
ФИЛОСОФСКИХ ИДЕЙ (теоретический аспект)**

К.А. Tostokova

**CONSIDERATION OF THE PROBLEM OF LONELINESS
IN THE HISTORY OF PHILOSOPHICAL IDEAS
(theoretical aspect)**

УДК: 1(091)

Бул макалада философиялык ойдун тарыхындагы жалгыздык маселелери каралат жана жалгыздык көйгөйү кыйыр түрүндө философиянын өнүгүүсүнүн бардык этаптарында бар болуу. Ар кайсы мезгилдин философторунун жалгыздык маселесине ыкмалары анализденди. «Жалгыздык» түшүнүгүнө аныктама берилди. Жалгыздыктын ар түрдүү классификациялары келтирилди. Социалдык жалгыздык заманбап мезгилдин феномени экендигин далилдөөгө аракет кылынды. Жалгыздыктын ар кандай себептери, анын ичинде социалдык жалгыздык каралды. Жалгыздык социалдык-философиялык терең маани берүүнү талап кылган көрүнүш жана азыркы коомдун бир кыйла актуалдуу көйгөйлөрүнөн болуп саналат. Жалгыздык азыркы коомдун терс көрүнүшү катары батыштын философуру, социологдору жана психологдорунун эмгектеринде активдүү изилденүүдө. Чет элдик окумуштуулар, жалгыздыктын маанисин изилдөө менен, анын социалдык жаратылышын белгилешет. Социалдык жалгыздык адамдын жеткиликтүү социалдык баарлашуу чөйрөсүнүн жана аны канааттандыруучу социалдык байланыштарынын жоктугуна терең кайгыруусу туюнтулат.

Негизги сөздөр: жалгыздык, жалгыздык маселелери, социалдык жалгыздык, коом, инсан, теория, экзистенциализм, социалдык ыкма.

В данной статье рассматриваются проблемы одиночества в истории философской мысли и отмечается, что проблема одиночества косвенно присутствовала на всех этапах развития философии. Анализируются различные подходы философов разных эпох к проблеме одиночества. Дана трактовка понятия «одиночество». Приведены различные классификации одиночества. Делается попытка

доказать, что социальное одиночество – феномен современного мира. Рассматриваются различные причины одиночества, в том числе социального. Одиночество явление, требующее глубокого социально-философского осмысления и является одной из наиболее актуальных проблем современного общества. Одиночество как негативное явление современного общества активно исследуется в трудах западных философов, социологов и психологов. Зарубежные ученые, исследуя сущность одиночества, отмечали его социальную природу. Социальное одиночество выражается в глубоком переживании человеком отсутствия доступного круга социального общения и удовлетворяющих его социальных связей.

Ключевые слова: одиночество, проблемы одиночества, социальное одиночество, общество, личность, теория, экзистенциализм, социальный метод.

This article deals with the problems of loneliness in the history of philosophical thought and notes that the problem of loneliness was indirectly present at all stages of philosophy development. Different approaches of philosophers of different epochs to the problem of loneliness are analyzed. The interpretation of the concept of "loneliness" is given. Shows the different classification of loneliness. An attempt is made to prove that social loneliness is a phenomenon of the modern world. Various reasons of loneliness, including social, are considered. Loneliness is a phenomenon that requires deep social and philosophical understanding and one of the most urgent problems of modern society. Loneliness as a negative phenomenon of modern society is actively studied in the works of Western philosophers, sociologists and psychologists. Foreign scientists, exploring the essence of loneliness, noted its social nature. Social loneliness is expressed in a person's deep experience of the lack of an accessible circle of social communication and satisfying his social ties.

Key words: *loneliness, problem loneliness, social isolation, society, personality, theory, existentialism, the social method.*

Жалгыздык маселесин изилдөө кызыкчылыгы байыркы заманда эле пайда болуп жана бүгүнкү күнгө чейин өчө элек. Ал улам барган сайын философиялык, маданий, социологиялык, психологиялык изилдөөлөрдү бир бүтүн системага салган дисциплиналар аралык мүнөзгө ээ болууда. Мунун себеби жалгыздык тарыхый туруктуу жана “түбөлүк” маселе болуп эсептелгендигинде.

Жалгыздык маселеси байыркы замандан бери карай эле көптөгөн окумуштуулардын көңүлүн буруп келгени менен, философиядагы маанилүү категория статусуна XIX кылымда гана ээ болду. Буга чейин жалгыздык маселеси философияда өз алдынча тема болгон эмес. Эреже катары, ага эркиндик, сүйүү, жекелик, кудайга ишенүү ж.б. маанилүү экзистенциалдык жана антропологиялык теоретикалык түзүлүштөрдө кошо жүрүүчү элементтин ролу гана таандык болуп келген.

Жалгыздык аныктамасы жана түшүнүгү цивилизациянын өсүп-өнүгүүсү менен бирге өнүккөн жана өзгөрүп турган. Жалгыздыкты изилдөө философиянын тарыхында бир кыйла методологиялык маселелерди жаратып келди. Ошого карабай, антикалык философиядан бери бул темага философиялык ойдун кызыгуусуна көз салууга болот.

К.Г. Юнгтун ырастоосу боюнча Прометей жөнүндөгү мифте белгиленгендей, байыркы грек мифологиясы жалгыздыкты өзүнө символ туткан. Ага байланыштуу отту өндүрүү сырын тараткандыгы үчүн кудайлар Прометейди жалгыздык каргышы менен жазалашкан.

Улуу грек философу Платондон оюу боюнча, акылман адам жалгыз калгандан коркпошу керек. Ошону менен бирге, философ коомдук жашоону гана жакшы жана бактылуулук деп эсептеген. Платон “Федон” аттуу диалогунда жалгыздыкка карата өзүнүн мамилесин өлүм темасы аркылуу түшүндүрөт. Анын оюу боюнча Сократтын өлүмү тууроого үлгү катары чыгат дейт, анткен себеби, Сократ сыяктуу жалгыздыкта өзүнүн кадырын сактап акылман жана аскер сыяктуу өлгөн адамдар бактылуу деп эсептейт.

Жалгыздык темасы француз философу Блез Паскальдын философиясында маанилүү орунду ээлейт. Бул теманы ойчул адамдын Аалам чексиздигинде ээн калуу багытында ачып көрсөтөт. Ал “обочолонуунун сонундугунун” шексиздигин (жалгыздыктан айырмаланып), ал жашоо жөнүндө ойлоонууга, өз жосундарын баалоого мүмкүндүк берет. Обочолонуу адамдардын башка адамдар үчүн кандайдыр бир ойлонулуп табылган образы аркылуу адамдын убара-

керчилик дүйнөгө көзүн ачат, ага өзүнүн убаракечилигин, ички ындынынын өчүүсүн, өзүн алмаштыруу мүмкүнчүлүгүн жокко чыгаруусун (жеке Мен) көрүүгө мүмкүнчүлүк берет. Б.Паскальдын көз карашы боюнча, адамдар өзүнүн оюу менен өзү жалгыз болуудан чочулашат, ошондуктан жалгыздыктан кутулууну көңүл ачуудан издешет. Ал көңүлүн адам баласынын жүрүм-турумундагы ыгы жоктукка бөлөт: алар ал тууралуу далай ирет эңсөөгө туура келген бош жымжырттыктагы капага берилүүнүн ордуна, көбүн эсе машаакатуу, ал турсун жашоо үчүн кымбат болгон (мисалы согуш) ээ бербеген “көңүл ачууларга” тартылышат. Бул таң каларлык адат, бул ойго келгенге чейин, философу абдан айран таң калтырган: бардык тобокел иштин чыныгы мааниси, адамдар алдына койгон максатка жетүү эмес, ал эми өздөрүнөн өздөрү качуусуна туура келет. Адамдар эмнегедир өзү менен көзмө көз калуудан коркушат.

XX к. жалгыздык феномени экзистенциалдык философия (К. Ясперс, М.Хайдеггер, Ж.-П. Сартр, Х.Ортега-и-Гассет), феноменология (Э.Гуссерль, М.Мерло-Понти), постмодернизм (М.Фуко, Р. Барт, Ж.Бодрийяр ж.б.) сыяктуу философиялык агымдардын изилдөөсүнүн борбордук объектиси болуп калды.

Бул кубулушту психоанализдин (З.Фрейд, Э.Фромм ж.б.), психологиянын (Б.Минускович, К.Мустакас, К. Роджере ж.б.) жана социологиянын (Д.Рисменс, М.Кастельс, З.Бауман, П.А. Сорокин, З.Бжезинский ж.б.) өкүлдөрү да изилдешкен.

Жалгыздыкка карата экзистенциалдык мамиле, жалгыздыкты ичинен субъективдүү сезүүгө негизделген. Бул ыкма аны сүрөттөөгө мүмкүндүк берет. Жалгыздык деген эмне экендигин аны өз башынан өткөргөндөн кийин гана түшүнүүгө жана аны түшүндүрүүгө болот. Ошентип, жалгыздык маселесине экзистенциалдык мамиле, жалгыздыкты баштан өткөрүүнүн жеке тажырыйбасын болжолдойт.

XX кылымдын ортосунда АКШда Д.Рисмендин «социалдык мүнөздөгү» концепциясы белгилүү боло баштайт. Ал концепция тууралуу автор өзү «Жалгыз топ» аталышындагы китебинде жазып өткөн. Анда Рисмен адамдын жалгыздыктан качуу ыкмаларынын бирин сүрөттөп, социалдык обочолонуусунун төмөнкү белгилерин аныктап берген: «социалдык обочолонуунун эң алгачкы белгилери катары зеригүү, аномия сезими, коомдон алыстоо, олку-солкулук (маргиналдуулук) саналат».

Жалгыздык жөнүндөгү бардык билимдерди жана окууларды бүгүнкү күндө жалгыздыкты изилдөөнүн эки негизги илимий ыкмасына: жеке жана социалдык деп бөлөбүз [3].

Социалдык жалгыздыкты Р. Вейс: «Жеткиликтүү баарлашуу чөйрөсүнүн жана социалдык байланыштарды канааттандыруунун жоктугу. Куугунтуктоо, кабылдабоо жана башкалар, аны туюнтуунун негизги формасы болот. Бул сыяктуу жалгыздык азаптуу жана ар түрдүү терс эмоциялар менен – зеригүү, кайгы-капа, убайым, үмүт үзүү, көңүлсүздүк, өзүн өзү аёо, четтетилгендик, толук баалуу эместиктер менен коштолот», деп аныктайт [1, 24-25-бб.]

У.Садлер жалгыздыктын үзгүлтүксүз байланышта болуучу төрт ченин көрсөтөт: 1) космостук, 2) маданий, 3) социалдык, 4) инсан аралык.

Жалгыздыктын космостук чени адамдын бул дүйнөнү жеке кабылдоосун, жерде жашоосунун маанисин, тагдырга ишенүүсүн ж.б. көрсөтөт. Маданий жалгыздык жеке маданий мурастардагы байланышы үзүлгөнүн же жалпы кабылданган маданият алардын ички дүйнөсүнө ылайыксыз экендигин сезген адамдарда көрүнөт. Жалгыздыктын социалдык жана инсандар аралык мерчеми инсандардын жана топтордун өз ара байланышына, мамилесине жана бирге аракеттешүүсүнө багытталган.

Окумуштуулар тарабынан социалдык жалгыздык төмөнкүчө да аныкталат: “Социалдык түшүнүгү биринчи кезекте, жалпы коом эмес, коомдогу өзгөчө топторго колдонулат. Бул типтеги жалгыздыкка топтун мүчөлүгүнөн ажыраган, топко кабылданбаган жарым-жартылай социалдык обочолонгон түрдү киргизсе болот. Натыйжада, адам социалдык жалгыздыкты сезип жаткан убакта, анын өзүн өзү кабылдоосу терс сапаттарга: кабылданбоо, бааланбоо, керексиздик сезимдерин кабылдай баштайт. Социалдык жалгыздыкка, өсүп жаткан социалдашуу менен бирге коомдун майдаланышы, адаттагы социалдык топтордун бүлүнүүсү жана алардын кыска жашоосу, социалдык багыттарда даражага ээ болгон топтор, жана дагы алардагы ролдордун так бөлүнүш факторлору түрткү берет”. Личностор аралык жалгыздыкты У.Садлер адамдардын башка адамдар менен терең баарлашуусунун жоголушуна байланыштырат. Мамилелешүү процессинде өз ара мамилелешүүнү түзүүнү, башка адамдар менен ишенич мамилесин орнотууну билбөө жалгыздыктын мына ушул тибине алып келет. «Жалгыздыкты» башкача аныктоо жана классификациялоо америкалык окумуштуулар Д. Перлман жана Л.Э. Пеплонун “Лабиринты одиночества” аттуу эмгегинде каралат.

Окумуштуулар төмөнкү топторго классификацияланган, жалгыздык феноменин изилдөө үчүн сегиз теоретикалык ыкманы көрсөтүшөт: психодинамика-

луу, феноменологиялык, экзистенциалдык, социологиялык, интеракционисттик, когнитивдик, жашыруун жана теоретикалык-системалык.

Социологиялык ыкманын көрүнүктүү өкүлдөрү болуп К. Боумен, Д. Рисмен, Ф. Слейтер, Н.П. Романова, И.И. Осинскийлер эсептелинет [1, 46-б.].

К. Боумен заманбап жашоодо жалгыздыкты күчөтүүчү үч себепти корсотот:

1. Алгачкы топто байланыштын бошоңдошу;
2. Үй-бүлөлүк чапчандыктын жогорулашы;
3. Социалдык чапчандыктын жогорулашы.

В.Дерлега жана С.Маргулис «жалгыздык» түшүнүгүн башкача аныкташат. Вейстин иштеп чыгуусуна ылайык, алар социалдык мамилелер инсандын ар кандай чыныгы максаттарга жетүүсүнө түрткү берет деп болжолдошот. Ал эми жалгыздык болсо, ушул максаттарга жетүүгө түрткү бере ала турган социалдык өнөктүн жоктугуна шартталган. Жалгыздык, мүмкүн, инсанга, качан ишенимдүү байланыш үчүн зарыл болгон, жеке мамилелерге ынактык жетишпестигинен кели чыгат.

Эң обол жалгыздык өзүн өзү жетилтүү максаты менен чындыктан кетүү ыкмасын көрсөтүүчү кандайдыр бир абстракттуу философиялык категорияны билдирген. Жалгыздык адам өмүрүндө жаратуучу башталышты алып жүргөн. Кандайдыр бир мерчемде бул интроспекция (өзүн өзү анализдөө) сыяктуу психологиялык методдун пайда болушуна себеп болгон.

XXI кылымдын башында кыргызстан коому адамдын калыптанган психологиялык стереотиптерин жана баалуулук багыттарын алмаштыруучу ар түрдүү натыйжаларга алып келүүчү социалдык-экономикалык бир кыйла трансформациялык өзгөрүүлөргө дуушар болду, атап айтканда өзгөчө социалдык жалгыздык маселеси курчуду.

Биздин оюбузча, “жалгыздык” – бул негизги мазмун жана мааниси азыркы чындыкка (жаратылыш же коом) эле көз каранды эмес, ошондой эле анын өзү менен (анын “Мени”) аныкталуучу адамдын абалы.

Литература:

1. Лабиринты одиночества. / Сост. общ. ред. и предисл. Н.Е. Покровского; пер.с англ. - М., 1989. - 624 с.
2. Рисмен Д. Одинокая толпа. Англ. тилинен которулган. - М., 2001. - 223-б.
3. Романова Н.П., Осинский И.И. Одинокие женщины: потребности, жизненные ориентации и пути их реализации. - Чита: Изд-во ЧитГТУ, 2000. - 231 с.
4. Рыжакова Е.В. Одиночество как философская проблема. Вестник Нижегородского унив. им. Н.И. Лобачевского. Серия Социальные науки, 2011, №1 (21). - С. 137-141.

Рецензент: д.филос.н. и д.полит.н., профессор Артыкбаев М.Т.